
DEĞERLENDİRMELER

Nurettin Demir, *Postverbien im Türkeitürkischen - Unter besonderer Berücksichtigung eines südanatolischen Dorfdialekts*, Turcologica, herausgegeben von Lars Johanson, Band: 17, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1993, X+175 s.

Türk dili ve edebiyatı araştırmalarının ağırlıklı ve öncelikli olarak Batı Avrupa ülkelerinde başladığından daha önceki yazılarımızda ve değerlendirmelerimizde söz etmiştik. Ancak ulu Önder Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni ve onun organlarını kurma yolunda başlattığı atılımlardan sonra Türk dilinin de Türkiye sınırları içinde lâayık olduğu yeri almakta hiç zorlanmadığını görmekteyiz. Ümmetçi bir topluluktan çağdaş ve bilim ışığında hareket eden bir millet olma yolunda, etrafındaki bir avuç kahramanla çok değişik alanlarda öncülük yapan Atatürk'ün en büyük dileklerinden birinin, Türk dilinin eskiliğı ile güzelliğinin araştırılması, bunun belgelenmesi ve bunlara dayanarak Türkçenin zenginliğinin işlenmesi ve yaygınlaştırılması olduğunu biliyoruz. Türk dili üzerine yapılan çalışmaları ilgi ile okuması, yakın çevresine yerli ve yabancı bilim adamlarını toplayarak onlarla kendi düşüncelerini tartışması ve Türk dilinin hazinelerinin gün ışığına çıkartılması için yayım faaliyetine başlanması, Atatürk'ün Türk dili çalışmalarına ne kadar ağırlık verdiğini gösteren birer kanıt olmuştur. Çevresindeki bir avuç Türk dili uzmanı olan insanların, ellerinde kendi düşüncelerini destekleyecek birkaç yazılı kaynağın dışında günün sorunlarını çözüme yarayacak derlemeler, araştırmalar ve sağlıklı kitaplar bulunmadığı için, tartışmalarını bir noktada bitirmek zorunda kalan bilim adamları, sadece bu gereken malzemenin bulunmaması yüzünden birçok noktayı karanlıkta bırakmak zorunda kalmışlardır. O günlere kadar birkaç Avrupalı Türkologun Anadolu'da veya Türk dilinin yaygın olarak konuşulduğu ve kullanıldığı Türkiye dışındaki topraklarda derledikleri dil malzemesinin Lâtin harfleriyle ve transkripsiyonlu bir biçimde verilmesi, eldeki bu dar malzemeyi oluştuyordu. Bu bakımdan Türkolojiye katkıda bulunan ilk Türkologların bu derlemelerini tarihî bir değer olmaları bakımından da ayrıca değerlendirmemiz gerekmektedir.

Türkiye'de çağdaş anlamda ilk Türk dili ve edebiyatı bölümünü üniversite içinde biçimlendiren bilim adamlarından biri olan Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun bu dil malzemesi eksikliğini bildiği için kendi başına yıllarca bıkmadan usanmadan Anadolu içlerinde derleme çalışmaları yaptığını, yazılarını ve kitaplarını bu malzemeye dayanarak ortaya koyduğunu da bilmekteyiz. Kendisinin de Almanya'da doktora yaptıktan sonra İstanbul Üniversitesindeki çalışmaları belli bir düzen ve program içinde başlatmış olması, derleyip topladığı dil malzemesini titizlikle yayın dünyasına kazandırması ve dolayısıyla bir örnek olayı kendisinden sonra gelenlere göstermesi, gerçekten de 1960'lı yıllardan sonra üniversitemizde giderek artan bir biçimde dil derlemelerinin gün ışığına çıkmasına yol açmıştır. Bu alanda aynı yolu tutanlar arasında Zeynep Korkmaz, Selahattin Olcay'ın bayrağı daha sonra kendi öğrencilerine ve gençlere verdiğini, aralarında Efrasiyab Gemalmaz, Tuncer Gülensoy, Ahmet Bican Ercilasun, Turgut Günay'ın da bulunduğu genç bilim adamlarının ağız araştırmaları aracılığı ile Türkçenin birçok karanlık noktasına ışık tuttuğunu görüyoruz. Türk dili ve edebiyatı bölümlerinin diğer üniversitelerde de açılması ve kadrolarında yetenekli gençlerin yer alması ile Türkçe araştırmaları ancak 1970'li yıllarda ve sonrasında, Atatürk'ün istediği biçimde Türkçenin zenginliğini, eskiliğini ve güzelliğini ortaya koyacak durumda olduğunu, bütün dünya Türkolojisine kanıtlar. Artık Türkiye, Türkolojinin merkezi olma yolundadır; hatta bu tür derleme ve araştırmaları ile Batı Türkolojisi için vazgeçilmez olduğunu göstermiştir. "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" diyen Atatürk'ün yolunda, onun gösterdiği ve ortaya koyduğu ilkelere başka ideolojileri kullanmadan bağlı kalan genç bilim adamları, yalancı ve yaygaracı tuzaklara düşmeden çalışmalarını ortaya koymakta, bütün bunlar da Türkiye dışındaki Türkoloji merkezlerinde büyük bir ilgi ile karşılanmaktadır. Daha iyiye, daha güzele doğru bir yarış içinde bulunan bu bilim adamlarının omuzlarındaki sorumluluk duygusu, onların Türk dilini daha doğru bir biçimde araştırmaya itmekte, Atatürk'ün kurdurduğu Türk Dil Kurumu 1982 Anayasası ile buna dayanarak çıkarılan yasanın emrettiği yoldaki yeni düzenleme sonrasında plânlandığı ve uygulamaya koyduğu çeşitli araştırma projeleri ile büyük Kurtarıcısına lâyık olma yolundaki çabalarını hiç aksatmadan sürdürmeye çalışmaktadır. Güneşin balçıkla sıvanamayacağını bile bile onu çamur atmaya çalışanların bu "gaflet, dalâlet ve hatta hıyanet içinde" bulunan birtakım gayretkeşlerin, derleme ve araştırma yapma yerine ona buna kara çalıp oda oda dolaşarak dedikodu ile zaman öldürenlerin, bilim yolundan sapıp ideolojilerden medet umanların içine düştükleri zavallı denebilecek durum, her

geçen gün kendini daha iyi göstermektedir. Günden güne artan, her yanda olumlu yankılar yaratan bilimsel çalışmaların giderek çoğalması, beklediklerinin aksine Türk Dil Kurumunun kendini bilimsel çalışmalara vermesi ve bu yolda kitaplar çıkarması, yurt içinde ve dışında yayınlarının kapışılması ve kısa bir geçmişe rağmen çalışkan bilim adamları ile üzerine düşen görevleri en iyiye yakın bir biçimde yapmaya çalışarak bu yolda ortaya atılan iftira ve karalamalara, eserlerle cevap vermeleri, bu bilim ışığından ürküp kaçan kötü niyetli, ideolojik saplantı içinde olanların, kendilerinin hırçınlıklarının ve asıl sıkıntılarının kaynağını oluşturmaktadır. Onların inadına genç bilim adamları bu alanda doğru yolda ilerleyecekler, derlemelerle, araştırmalarla büyük Önder'in istediği gibi, Türkçenin zenginliğini ve eskiliğini eserlerle yurt içinde ve dışında ortaya koymaya devam edeceklerdir. Bilim adamı olarak yetişmek isteyen gençlerin önü açılmakta, giderek çoğalan sayıları ile Türkoloji yeni sesler, yeni güçler ve yeni atılımları yapabilecek canlılıklar kazanmaktadır. Kısır çekişmelerle, Türkiye gerçeklerinden uzakta kalan ideolojik düşüncelerle bir yerlere varılamayacağını anlayan bilim adamları sayesinde, elbette Türkoloji alanı da, bir gün gelecek, tamamen Türk bilim adamlarının omuzlarında yükselecektir.

Türkiye'deki ağız araştırmalarına dayanan araştırmaların Türk dilinin birçok karanlık noktasını aydınlattığını belirtmiştim. Bu tür çalışmalar çoğaldığı zaman bir yandan dil tarihimiz ve dil ile ilgili diğer konular aydınlığa çıkarken, diğer yandan da toplanan dil malzemesi dolayısıyla folklorumuzun zenginliğini gösteren kaynaklara kavuşmuş oluyoruz. Özellikle ağız araştırmaları sırasında canlı kaynaklardan derlenen malzemenin fonetik işaretlerle bastırılması ve bütün metinlerin hemen hemen tamamının folklorumuzun değişik alt dallarında olması dolayısıyla, bu tür araştırmaların Türk kültürünün zenginliğini de ortaya koyduğu bir gerçektir. Bu bakımdan değişik bölgelere özgü eserlerin kitap olarak çıkması, okuyucular için büyük bir kazanç olmaktadır.

Nurettin Demir'in hazırladığı elimizdeki bu kitap da işte, yukarıdan beri belirtmek istediğimiz noktaları açığa çıkaran ciddi bir çalışma... Mainz (Almanya) Üniversitesinde hazırladığı doktora tezinin konusu olarak, kendisinin de içinde doğup büyüdüğü Alanya'ya bağlı Aliefendi köyü ağzının örneklerini toplayarak işlediği dil bilgisi sorunlarını seçmiş.

Nurettin Demir'in belirttiği gibi, araştırmasının amacı yukarıda sözünü ettiğimiz bölgedeki fiil bağlantılarının yapıları ve fonksiyonlarıdır. Kendisinin de o yörenin çocuğu olması hasebiyle hem canlı kaynaklardan yararlanmasını bilmiş,

hem de zaman zaman soruları bizzat kendisi cevaplandırabilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, Türkoloji içerisinde yöre araştırmalarına her zaman önderlik edilecek bir yapıdadır. Dışarıdan gelen bir araştırmacının ne kadar malzeme derlese derlesin, ne kadar o bölgede kalırsa kalsın, yine de birtakım şeylerin eksik kaldığını göz önünde tutmamız gerektiği, alan çalışmaları yapan herkesin bildiği bir gerçektir. Eksik kalan yerlerin tamamlanması için yeniden gidilir, yeni baştan sorular hazırlanır, uygun metin parçaları alınmağa gayret edilir vs... vs... Bu bakımdan Nurettin Demir, isabetli bir tutumla kendi içinde yaşadığı bölgeyi örnek alarak çalışmasını sağlam bir temele oturtmuştur.

Kitabın ilk sayfalarında araştırmanın ne amaçla, nasıl ve nerede yapıldığını okuduktan sonra ele alınan yardımcı fiiller konusunda bilgi verilmektedir. Fiillerde süreklilik bildiren ve fiillerin hemen sonuna ekleniveren *vermek*, *durmak*, *gelmek*, *kalmak*, *görmek* ve *yazmak* fiillerinin kendilerinden önce gelen fiillerle bağlantısı anlatılmakta, Türkiye Türkçesinde bu konuda daha önce yapılan çalışmalardan söz edilmekte ve bu arada da bazı örnekler sergilenmektedir. Örneklerin alıntılıandığı yerleri anlatırken, derlemeler sırasında 90 dakikalık 9, 60 dakikalık 6 kaset doldurduğunu da belirten Demir, bu çalışmaları 1984 yılından 1988'e kadar Aliefendi köyü ile Konya'da gerçekleştirdiğini de açıklamaktadır (s.15). Daha sonra metinlerin aktarılmasında tutulan yol ile transkripsiyon işaretleri hakkında bilgi veren yazar kaynak kişileri tanıtmış, kayıtların nasıl yapıldığını da kısaca anlatmıştır (s.19).

Bu araştırmaya can veren Aliefendi köyünün topografyasını ve nüfus yapısını da aktaran Nurettin Demir, daha sonraki sayfalarda köyün içindeki yaşama biçimi ve çeşitli değişmeler üzerinde durmuştur (s.22 vd.) Türkiye Türkçesinin ağızları ile ilgili olarak yapılan sınıflandırmalara da dokunan Demir'in bu sınıflandırmayı anlattığı sayfalarda Boeschoten, H. 'nın *Turkish Linguistic Today* adlı yazısından da yararlandığını görüyoruz. *Aspects of Language Variation* başlığını taşıyan kitapta (Leiden, 1991) yer alan bu yazıdan yapılan alıntının Anadolu'daki ağızların tasnifine ilişkin bilgileri birer tablo biçiminde vermesi dolayısıyla araştırmacılar bu konuda hayli kolaylıkla gereken karşılaştırmaları yapabileceklerdir (s. 27-28). Böylece yazarın da belirttiği gibi, ağız araştırmaları etnik yerleşmelerde de kendini kolayca kanıtlayabilmektedir.

Kitabın ikinci bölümü (s.33-52) sözü edilen birleşik fiillerin yapılarının incelendiği bir bölümdür. Burada yazar önce (-ip) ile yapılan zarf-fiilleri, sonra (-i)+ yardımcı fiilleri, (-a)+ yardımcı fiilleri, (-ip) + yardımcı fiilleri aktardıktan

sonra bunlarla ilgili cümleleri edebiyat dünyamızdan seçtiği örneklerle de vurgulamaya çalışmıştır. Fiillerin çeşitli zamanlar içindeki durumlarını, aldıkları şahıs eklerini, diğer ilgili noktalarla birlikte ve örnekleri ekleyerek açıklayan Demir, bu örneklerini sadece eski kaynaklara bağlı kalarak değil, günümüz edebiyatından da seçtiği eserlere dayanarak verme yolunu tutmuştur.

Üçüncü bölümde bu tür fiillerin fonksiyonlarını işleyen yazar yine hem yöre ağzından, hem de Memduh Şevket Esendal, Adalet Ağaoğlu, Tarık Buğra, Atilla İlhan, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Osman Cemal Kaygılı, Orhan Pamuk, Kemal Tahir vb. yazarlardan seçtiği örneklerle ele aldığı noktaları birer birer açıklamıştır (s. 53-115). Hemen arkasından gelen dördüncü bölümde de "*Şimdiki zamanı belirten birlikler*" başlığı altında ortaya çıkan görüntüleri aynı şekilde, örnekleri değişik kaynaklardan vererek incelemiştir (s. 116-136). "*Son notlar*" (s. 137-139)'ı bibliyografya (s. 141-153) ile "*ekler*" izlemektedir (s. 155-175). Eklere önce bazı Türkçe ağız derlemelerinden örnekleri ve hemen arkasından da bunların Almanca çevirilerini görüyoruz. Yukarıda sözünü ettiğimiz bantlardaki dil malzemesinin bu kadar az olması mümkün değildir. Elbette bu dil malzemesi daha fazladır. Yazarın bu dil malzemesini kitabının sonuna eksiksiz olarak vermemesi bizce çok büyük bir haksızlıktır. Sözünü ettiğimiz kültür malzemesini görebilmemiz için, bunlardan yararlanabilmemiz için, çeşitli folklorik değerlendirmeleri gerçekleştirebilmemiz için, bu bantların içindeki malzemenin tamamının verilmesi çok yararlı bir iş olurdu. Kitap sayfalarını fazlalastıracağı düşüncesi, bu tür eserlerde pek tutarlı bir mazeret değildir. Sekiz punto ile bile verilse bu metinlerin Türk dil ve kültür dünyasına yapacağı katkıların değeri ve önemi asla tartışılmaz.

Bu eksikliğine rağmen Nurettin Demir'in kitabını bu alandaki boşluğu doldurmaya yarayan güzel bir çalışma olarak değerlendiriyor, en kısa zamanda metinleri de görmek istediğimizi belirtiyorum. Kitabı yayına veren Lars Johanson ile Harrassowitz yayın evi görüldüğü gibi Türkoloji dünyasına zenginlikler katmayı sürdürüyorlar. Türkçenin yurt dışında da yeteri kadar ilgi çektiğini gördükçe kendilerine olan minnet borcumuz da giderek artıyor...

Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN